

Psaní textů, sazba a typografie (1. díl)

Ing. Milan Mikošek

V dnešní době již téměř všichni učitelé používají textový editor MS Word (případně jiný) pro psaní textů pro svou potřebu, pro potřeby vedení školy, rodiče, nadřízené instituce, spolupracující firmy a také k psaní výukových materiálů, úkolů, testů apod. Je běžnou praxí, že učí psaní textů i své žáky a studenty. Jsou schopni dodržovat pravidla českého pravopisu, ale málokdo z nich ví, co je to typografie a DTP. Bohužel mnozí používají MS Word jako „psací stroj“. Přitom tento textový editor umí o dost více, i když se nevyrovná programům pro profesionální práci s textem.

1 Historie

1.1 Knihtisk

Základní kámen typografie je položen kolem roku 1450 vynálezem knihtisku Johannem Gensfleischem Gutenbergem. V této době se začínají vytvářet tiskové stránky z jednotlivých liter ze speciální slitiny a jejich tisku pomocí tiskařské barvy a tiskařského lisu. Ve středověku vznikají dílny pro vytváření a odlévání tiskového písma a rozvíjejí se typy knižních písem, které se používají dodnes, tzv. antikvy.

Obrázek 1 Johannes Gensfleisch zur Laden zum Gutenberg [1]

Obrázek 2 Kovové litery [1]

1.2 Psací stroj

V roce 1714 Henry Mill patentuje psací stroj, který se však rozšíří až téměř o 160 let později a je nazván „*Typewriter*“. Psací stroj napodobuje knižní písmo ve velmi omezené podobě, nepoužívá proporcionální písmo (různou šířku písmen), neobsahuje řadu znaků a symbolů a není použitelný pro přípravu podkladů pro tisk.

Koncem 19. století se začaly dovážet do Čech psací stroje z Německa, které měly přehozené klávesy Z a Y, protože Z se v němčině používá mnohem častěji než Y, a proto je umístěno v horní řadě. Jelikož se v této době v Čechách psalo hlavně německy, zcela přirozeně bylo toto rozložení převzato a přetrvává dodnes i u klávesnic počítačů.

1.3 Počítače

Koncem 20. století se začínají rozšiřovat počítače, vznikají programové editory (např. *Edit* v systému MS DOS, *Notepad*, *T602* apod.), které nejdříve napodobují psací stroj, mají jen jeden typ neproporcionálního písma a omezenou sadu znaků. S masovým rozšířením osobních počítačů a jejich vývojem vznikají textové editory (např. *Text 602*), které oproti programovým editorům mají funkce spojené s úpravou textu a používají již proporcionální písmo. Pak přišly textové procesory (např. *MS Word*), které oproti textovým editorům mají další řadu funkcí pro ovládání textu jako celku, větší možnosti úprav a formátování textu. Nejrozšířenějším textovým procesorem je v současné době MS Word (verze dle OFFICE, tj. 95, 98, 2000, XP, 2003 a 2007).

K profesionální práci s textem se používají systémy pro předtiskovou přípravu (např. *Adobe InDesign*, *TeX*, *PageMaker*, *QuarkXpress*, *Scribus*), které mají oproti textovým editorům a textovým procesorům řadu funkcí pro finální úpravu textu, širokou paletu písem a řadu funkcí, které nahrazují proces knižní sazby. Tyto programy se používají zejména v tiskárnách a grafických studiích. V 80. letech 20. století, kdy uvedla firma Aldus na trh program PageMaker, se rozšířil anglický termín *desktop publishing*, zkráceně *DTP*, což je tvorba tištěného dokumentu pomocí počítače.

Zpracování textu je nejrozšířenější aplikací na osobních počítačích. Počítač v mnoha případech nahrazuje některé dříve používané technologie sazby textu, urychluje a usnadňuje proces tvorby textového dokumentu. Ke správnému zpracování textu je zapotřebí kromě pravidel českého (případně jiného-anglického, německého apod.) pravopisu ještě zapotřebí znát alespoň základní typografická pravidla.

2 Tvorba (sazba textu)

2.1 Rozvržení stránek

Sazebním obrazcem stránky je obdélník, jehož rozměry a pozice jsou definovány velikostí stránky (standardně A4), její orientací (standardně na výšku), velikostmi okrajů stránky a vymezením prostoru pro záhlaví a zápatí (standardně 1,25 cm). Okraje stránky lze u textových procesorů kdykoliv během editace textu měnit. Výhodnější je však nastavit okraje před započítáním vlastního psaní, ušetří se tím spousta komplikací se změnou velikostí tabulek, obrázků apod.

V následující tabulce je standardní nastavení okrajů u programu MS Word. Verze MS Word 2007 má již širší nabídku. Okraje „Zrcadleno“ jsou vhodné pro vazbu.

Okraje	Předem nastavené okraje v textovém programu MS Word (verze 95 až 2003)	Předem nastavené okraje v textovém programu MS Word verze 2007					
		Normální	Úzký	Pokročilé	Široký	Zrcadleno	
Nahoře	2,5 cm	2,5 cm	1,27 cm	2,54 cm	2,54 cm	Nahoře	2,54 cm
Dole	2,5 cm	2,5 cm	1,27 cm	2,54 cm	2,54 cm	Dole	2,54 cm
Vlevo	2,5 cm	2,5 cm	1,27 cm	1,91 cm	5,08 cm	Uvnitř	3,18 cm
Vpravo	2,5 cm	2,5 cm	1,27 cm	1,91 cm	5,08 cm	Vně	2,54 cm

Tabulka 1 Přednastavené okraje v textovém programu MS Word

Poznámka: v příštím dílu vlastnosti písma.

Použitá literatura:

- [1] http://technet.idnes.cz/knihtisk-zacatek-informacni-revoluce-d8e-/tec_tecnika.asp?c=A070216_183142_tec_tecnika_pka
- [2] <http://cs.wikipedia.org/wiki/Typografie>
- [3] http://cs.wikipedia.org/wiki/Desktop_publishing